

Od Redaktorów

Ogrom ofiar i cierpień wywołanych I wojną światową spowodował w społeczeństwach państw walczących nasilenie postaw antywojennych, łączących się z kontestacją systemów politycznych i rządzących uznawanych za winnych zarówno wybuchowi wojny, jak i klęsk na frontach. Niezdolność do kontynuowania wojny powiązana z groźbą wybuchu niezadowolenia społecznego (rewolucji) skłoniły polityków do zakończenia działań zbrojnych i złożenia obietnicy „wieczystego pokoju”. Pokój ten miał zostać zagwarantowany przez instytucjonalizację gwarancji *in blanco* udzielenia pomocy każdemu państwu – ofierze agresji. Formułą instytucjonalną nowego systemu bezpieczeństwa miała być Liga Narodów. Jej państwa członkowskie zobowiązywały się do współpracy opartej na wartościach uznanych za zasadnicze, takich jak pokój, prawa mniejszości oraz prawo narodów do samostanowienia. Rewolucyjność idei Ligi Narodów polegała nie tylko na instytucjonalizacji współpracy – gwarancji bezpieczeństwa, lecz także na przyjęciu wspólnych wartości materialnych (wcześniejsze, legitymizm i legalizm, miały charakter proceduralny). Wartości Ligi miały być realizowane i chronione przez system bezpieczeństwa zbiorowego, w który twórcy Ligi głęboko wierzyli, przekonani, że tragedia wielkiej wojny nie tylko wszystkich czegoś nauczyła, ale przede wszystkim więcej się nie powtórzy. Jednak system bezpieczeństwa zbiorowego nie został zbudowany, a wiara ta w zaledwie 20 lat została negatywnie zweryfikowana.

W 1945 r., na gruzach pozostawionych przez kolejną totalną wojnę, utworzono Organizację Narodów Zjednoczonych i rozpoczął się proces budowy Systemu Narodów Zjednoczonych, przed którym postawione zostały – niezrealizowane dotąd – zadania, w tym przede wszystkim zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Polska – mimo przeszkód politycznych – od początku współtworzyła Organizację i jej System. Od tego czasu w zmieniających się porządkach międzynarodowych funkcjonuje System NZ, na czele z ONZ, i nie sposób przecenić wkładu instytucji tego systemu w implementację praw człowieka, postęp społeczny i poprawę warunków życia. Oczywiście nie wszystkie wartości oraz cele Organizacji zostały zrealizowane czy są realizowane – państwa w niej skupione nie podejmują wysiłków koniecznych do ich urzeczywistnienia.

W wielu państwach formułowane były i są pytania o sens utrzymywania instytucji powołanego Systemu NZ, o racjonalność kosztów oraz o realność oczekiwań. Jednak w świecie, w którym agresja zbrojna i aneksja terytorium są praktyką, nacjonalizm i populizm wyznaczają politykę wielu państw, a prawa człowieka, rządy prawa i demokracja są spychane na margines, Organizacja i jej System są ciągle potrzebne.

W 2015 r., w 70-lecie powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych, Grupa Polska Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (ILA) zorganizowała posiedzenie nawiązujące do rocznicy. Doświadczeniami z pełnienia obowiązków Stałego Przedstawiciela

Rzeczypospolitej Polskiej przy Narodach Zjednoczonych w Nowym Jorku i refleksjami na temat Systemu NZ podzielił się Ambasador *dr Zbigniew Włosowicz*. Dyskusje otworzyły wystąpienia Ministra *dr. Andrzeja Tawpika* oraz ambasadorów *dr. Eugeniusza Noworyty* i *dr. Remigiusza Henczela*. Dało to początek ożywionej i interesującej wymianie poglądów. Posiedzenie nie było pierwszym projektem naukowym GP ILA bezpośrednio lub pośrednio nawiązującym do instytucji Systemu NZ. Warto przypomnieć chociażby debatę i publikację dotyczącą reformy ONZ z 2005 r.¹. Ujawniło to jednak zarówno obszary refleksji nad instytucjonalizacją współpracy międzynarodowej z wykorzystaniem forum ONZ, jak i chęć podjęcia badania funkcjonowania Systemu NZ i miejsca w nim Polski. Ta polska optyka jest uzasadniona nie tylko samym forum prac, a mianowicie GP ILA, lecz także chęcią podniesienia rangi ONZ i jej Systemu w Polsce. Dostrzegamy i uznajemy za jedną z barier w realizacji wartości Narodów Zjednoczonych obojętność społeczeństwa w stosunku do instytucji Systemu NZ i ich działalności. Źródeł tej obojętności można doszukiwać się w skrajnym rozdziewie pomiędzy rzeczywistością zimnej wojny a celami i zasadami ONZ. Również po upadku ZSRR i rozpadzie ładu bipolarnego społeczeństwo polskie nadzieje na pokój, prawa człowieka i postęp wiązało przede wszystkim z instytucjami zachodnioeuropejskimi i transatlantyckimi. Wspomniana dyskusja przekonała o potrzebie analizy – z wykorzystaniem instrumentarium prawa międzynarodowego – uniwersalnego porządku międzynarodowego, z centralną w nim rolą ONZ oraz instytucji jej Systemu z polskiej perspektywy (perspektywa ta oznacza zarówno miejsce Polski w zinstytucjonalizowanym porządku, jak też postrzeganie zjawiska przez polskich prawników). Chcąc pobudzić zainteresowanie Organizacją Narodów Zjednoczonych i instytucjami jej Systemu, będąc przekonanym, że wiara w ONZ i System NZ czyni prognozę ich pozytywnego oddziaływania na porządek międzynarodowy prognozą samorealizującą, Zarząd GP ILA sformułował zaproszenie do dyskusji i zaprezentowania różnych punktów widzenia na tematy szczegółowe, koncentrujące się wokół zagadnień: 1) Polska w systemie NZ – doświadczenia i oczekiwania; 2) komplementarność – konkurencyjność instytucji międzynarodowych; 3) społeczność międzynarodowa a wspólnoty międzynarodowe; 4) 70 lat systemu NZ – bilans dokonań; 5) system NZ wobec wyzwań XXI w. Zaproszenie to zostało przyjęte, a owocem podjętej dyskusji jest niniejsza publikacja.

Jest to kolejny projekt realizowany przez Grupę Polską ILA. I tak jak poprzednia praca zbiorowa nawiązywała do rocznicy Kongresu wiedeńskiego i jego wpływu na rozwój prawa międzynarodowego, tak ten tom poświęcony został ponad już 70-letniemu istnieniu ONZ oraz dokonaniom tej Organizacji. Potrzeba dyskusji nad reformą oraz funkcjonowaniem Systemu jest ogromna, o czym świadczą opracowania zawarte w tej publikacji, będące rezultatem ożywionych debat od co najmniej dwóch dekad. Mamy nadzieję, że poniższe studia i artykuły będą ważnym punktem odniesienia w dalszych dyskursach naukowych.

Redaktorzy

¹ G. Mioduszevska (red.), *Reforma ONZ: stanowisko Grupy Polskiej Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego – ILA, Seszty Akademii Dyplomatycznej MSZ 2005*, z. 4.